

**Міністерство освіти і науки України
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет історії, політології та національної безпеки
Кафедра історії України та археології**

**Силабус
нормативного освітнього компонента**

УКРАЇНЦІ В ЗАРУБІЖЖІ

**підготовки магістра
галузі знань: 01 Освіта/Педагогіка
спеціальності: 014. Середня освіта
спеціалізації: 014.03 Середня освіта (Історія)
освітньо-професійної програми: Середня освіта. Історія, правознавство**

Луцьк – 2022

Силабус нормативного освітнього компонента «Українці в зарубіжжі» підготовки магістрів, галузі знань – 01 «Освіта / педагогіка», спеціальності – 014. «Середня освіта», спеціалізації – 014.03 «Середня освіта (Історія)», за освітньо-професійною програмою – «Середня освіта. Історія, правознавство».

Розробник: Анатолій Георгійович Шваб, доктор історичних наук, професор.

Погоджено

Гарант освітньо-професійної програми
_____ С. А. Шульга

Силабус освітнього компонента затверджено на засіданні кафедри історії України та археології (протокол № 1 від 29 серпня 2022 р.)

Завідувач
кафедри історії України та археології

В. К. Баран

I. Опис освітнього компонента

1. Денна форма навчання

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма, освітній рівень	Характеристика освітнього компонента
Денна форма навчання	Галузь знань: 01 «Освіта/Педагогіка» Спеціальності: 014 «Середня освіта» Спеціалізації: 014.03 «Середня освіта (Історія)» Освітньо-професійна програма: «Середня освіта. Історія, правознавство» Освітній рівень: магістр	Нормативна
Кількість годин/кредитів 120/4		Рік навчання 2
		Семестр 3
ІНДЗ: немає		Лекції 22 год.
		Практичні (семінарські) 16 год.
		Самостійна робота 74 год.
		Консультації 8 год.
		Форма контролю: Екзамен у 3-му семестрі
Мова навчання: українська		

1. Заочна форма навчання

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма, освітній рівень	Характеристика освітнього компонента
Заочна форма навчання	Галузь знань: 01 «Освіта/Педагогіка» Спеціальності: 014 «Середня освіта» Спеціалізації: 014.03 «Середня освіта (Історія)» Освітньо-професійна програма: «Середня освіта. Історія, правознавство» Освітній рівень: магістр	Нормативна
Кількість годин/кредитів 120/4		Рік навчання 2
		Семестр 3
ІНДЗ: немає		Лекції 18 год.
		Практичні (семінарські) 10 год.
		Самостійна робота 76 год.
		Консультації 16 год.
		Форма контролю: Екзамен у 3-му семестрі
Мова навчання: українська		

II. Інформація про викладача

ППП А. Г. Шваб

Науковий ступінь – доктор історичних наук

Вчене звання – професор

Посада – професор

Контактна інформація – +380955850083 anatoliyshvab@gmail.com

Посилання на розклад – <http://194.44.187.20/cgi-bin/timetable.cgi>

III. Опис освітнього компонента

1. Анотація курсу.

Предметом вивчення освітнього компонента є дослідження причин, шляхів та етапів формування української діаспори у сучасному світі; проблемних питань, пов'язаних із самовиявленням та збереженням зарубіжними українцями своєї етнічної і культурної самобутності. Основна увага здобувачів ОПП зосереджена на комплексі внутрішніх (кількісний та соціальний склад; компактність та географія проживання; рівень етнічної самосвідомості; співвідношення орієнтацій на інтеграцію з новою батьківщиною та на самозбереження) і зовнішніх (етнополітика держав поселення; ставлення етнічної більшості до носіїв інших культурних цінностей, що виявляється в характері міжетнічних стосунків; величина культурної дистанції між українцями та етнічною більшістю країни поселення тощо) чинників, які в сукупності визначають ті чи інші форми самоорганізації, рівень відтворення діаспорою своїх етнокультурних та етноментальних характеристик, а також рівень комфортності її співжиття з етнічною більшістю відповідної держави поселення. Значний науковий інтерес у цьому контексті становлять й особливості орієнтацій східної та західної діаспори на зв'язок з своєю батьківщиною – Україною.

2. Преквізити

Засвоєнню освітнього компоненту «Українці в зарубіжжі» передують пов'язані міждисциплінарними зв'язками ОК «Історія міжнародних відносин», «Радянський тоталітаризм: генеза та функціонування», «Війни, революції та збройні конфлікти в новітній історії», «Українське державотворення у ХХ столітті: ідеї та практика».

3. Постреквізити

Освітній компонент «Українці в зарубіжжі» завершує цикл теоретичної підготовки здобувачів ОПП «Середня освіта. Історія, правознавство» і логічно довершує розуміння глобального історичного процесу у сукупності причинно-наслідкових зв'язків, його тяглості, взаємопов'язаності та невід'ємності України від цього процесу; формує розуміння і навички міждисциплінарних наукових досліджень.

Набутий рівень науково-теоретичних знань дозволяє здобувачам ОПП самостійно впроваджувати науково-дослідну роботу, у межах предметного поля даної навчальної дисципліни, підготувати магістерську кваліфікаційну роботу та продовжити дослідження даної тематики на освітньо-науковому рівні доктор філософії.

4. Мета і завдання освітнього компонента

4.1. Метаю освітнього компонента «Українці в зарубіжжі» є формування у здобувачів знань про причини, характер, етапи та напрямки української еміграції; розселення та чисельність українців у сучасному світі; стан організації української діаспори в різних країнах світу та її взаємовідносини із Україною.

4.2. Завдання освітнього компонента «Українці в зарубіжжі» полягає в тому, щоб дослідити вплив міграційних процесів на суспільно-політичні та соціально-економічні процеси в історії України; засвоїти їх основні етапи, напрямки та динаміку; розглянути еміграцію, як важливий засіб цивілізаційних комунікацій; вивчити особливості становлення та сучасний стан української діаспори.

Значне місце в курсі відводиться вивченню історії дослідження української еміграції і діаспори, методики міграційних та діаспорних досліджень, визначенню напрямів практичного використання їх результатів у гуманітарних науках. Звертається увага на оволодіння понятійно-термінологічним апаратом, методологією систематики і типологізації досліджуваних процесів і явищ. При цьому використовуються міждисциплінарні зв'язки історії, економіки, соціології, країнознавства тощо.

5. Результати вивчення, компетентності

5.1. Програмні результати навчання

У результаті вивчення освітнього компонента здобувачі повинні набути теоретичні знання та практичні уміння і навички, які є необхідними для успішного виконання професійних обов'язків за обраною спеціальністю та подальшого навчання і набути такі результати навчання:

Програмні результати навчання (ПРН)	ПРН 1. Знати основні факти, події, явища української та всесвітньої історії, встановлювати зв'язки між суспільними процесами, явищами, подіями світової та вітчизняної історії, прослідковувати визначальні процеси у закордонному українському соціумі, оцінювати сучасні історичні та державотворчі процеси, прогнозувати їх розвиток; подавати оцінку історичних подій та історичних постатей, співзвучну цінностям та уявленням відповідного часу чи відповідної групи людей, толерувати загальнолюдські цінності та зберігати національну ідентичність.
	ПРН 2. Використовувати у професійній діяльності основні концепції вітчизняної та світової історії, аналізувати їх; розрізняти типи і види історичних, педагогічних джерел та джерел права, володіти методами їх пошуку та критичного аналізу.
	ПРН 3. Оперувати понятійно-категоріальним апаратом сучасної історичної, правничої та педагогічної наук, послуговуватися в професійній діяльності науковою термінологією, визначати та застосовувати теоретичні поняття для аналізу й пояснення історичних подій та явищ.
	ПРН 4. Орієнтуватися в історичному часі та просторі, вибудовувати історичні події та процеси у хронологічному порядку, виявляти взаємозв'язки між процесами минулого та нині.
	ПРН 12. Формувати середовище для толерантного і конструктивного спілкування учнів/учениць на актуальні суспільно-політичні та правознавчі теми з представниками наукових, громадських, релігійних і національно-культурних організацій і спільнот.

5.2. Перелік компетентностей

Інтегральна компетентність (ІК)	Здатність до продуктивної професійної діяльності відповідно до провідних ціннісно-світоглядних орієнтацій, вимог педагогічної етики та викликів закладів освіти.
Загальні компетентності (ЗК)	ЗК.1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки, ідентифікувати себе як громадянина України; усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку, поважати верховенство права, прав і свобод людини і громадянина України.
	ЗК 2. Здатність поважати, зберігати загальнолюдські та національні цінності і досягнення, національну ідентичність, усвідомлювати культурну самобутність і різноманітність; здатність взаємодіяти в мультикультурному середовищі.
	ЗК 4. Здатність розпізнавати, осмислювати, вирішувати проблеми у складних психолого-педагогічних ситуаціях та соціальних умовах; виявляти толерантності та уміння конструктивно співпрацювати, співпереживати.
	ЗК 6. Здатність працювати в команді, толерувати думку «іншого/іншої», зрозуміло і недвозначно доводити свою ідею та нести за неї відповідальність; здатність виважено комунікувати в різних середовищах, працювати в одній команді.
Фахові (спеціальні) компетентності(ФК)	ФК.2. Здатність розуміти і пояснювати історичні концепції та правові засади державотворення і формування правової системи; виявляти фахові знання в галузі історії та правознавства, проблемах правничої та історичної науки.
	ФК 6. Здатність вільно оперувати історичної та правничою термінологією, психолого-педагогічними та методичними поняттями та термінами.
	ФК 7. Здатність оперувати знаннями хронології, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між подіями, явищами і процесами, діяльністю людей та її результатами в часі, історичному просторі та природньому середовищі.
	ФК 10. Здатність до пошуку, аналізу, оцінювання інформації з різних джерел; до використання в професійній діяльності інформаційних та комунікаційних технологій.

6. Структура освітнього компонента

6.1. Денна форма навчання

Назва змістових модулів і тем		Разом	Лекції	Сем-ри	Сам-на роб.	Кон-ції	Форма контр./ бали
Змістовий модуль 1. Закордонне українство як історичний та соціальний феномен							
Тема 1	Вступ до курсу	8	2	0	6	2	Опитування/ Тестування/ 12 балів
Тема 2	Сутність явища	7,5	2	2	6	3	Опитування/

	закордонного українства						Тестування/ 12 балів
Тема 3	Формування закордонного українства	7,5	2	0	8	3	Опитування/ Тестування/ 12 балів
Разом за змістовим модулем 1		40	6	2	20	8	Поточний контроль / 20 Підсумковий контроль / 30
Змістовий модуль 2. Розселення українців у сучасному світі							
Тема 4	Автохтонне українське населення в суміжних з Україною державах	12,5	2	0	16	2	Опитування/ Тестування/ 12 балів
Тема 5	Західна українська діаспора	6,5	6	4	20	3	Опитування/ Тестування/ 12 балів
Тема 6	Східна українська діаспора	12,5	4	4	20	3	Опитування/ Тестування/ 12 балів
Разом за змістовим модулем 2.		60	12	8	56	8	Поточний контроль / 20 Підсумковий контроль / 30
Разом за змістові модулі 1,2		120	18	10	56	16	Поточний контроль / 36+4=40. Підсумковий контроль / 60
Види підсумкових робіт							Екзамен/ 60
Модульна контрольна робота							МКР (1) / 30 МКР (2) / 30 / 60
ІНДЗ							-
Інше							-
Разом годин / балів		120/100	34 / 0	10 / 40	76/0	16/0	Опитування / тестування/ Модульна контрольна робота 40+60=100

6.2. Заочна форма навчання

Назва змістових модулів і тем	Разом	Лекції	Сем-ри	Сам-на роб.	Кон-ції	Форма контр./ бали
Змістовий модуль 1. Закордонне українство як історичний та соціальний						

феномен							
Тема 1	Вступ до курсу	8	2	0	6	2	Опитування/ Тестування/ 12 балів
Тема 2	Сутність явища закордонного українства	7,5	2	2	6	3	Опитування/ Тестування/ 12 балів
Тема 3	Формування закордонного українства	7,5	2	0	8	3	Опитування/ Тестування/ 12 балів
Разом за змістовим модулем 1		40	6	2	20	8	Поточний контроль / 20 Підсумковий контроль / 30
Змістовий модуль 2. Розселення українців у сучасному світі							
Тема 4	Автохтонне українське населення в суміжних з Україною державах	12,5	2	0	16	2	Опитування/ Тестування/ 12 балів
Тема 5	Західна українська діаспора	6,5	6	4	20	3	Опитування/ Тестування/ 12 балів
Тема 6	Східна українська діаспора	12,5	4	4	20	3	Опитування/ Тестування/ 12 балів
Разом за змістовим модулем 2.		60	12	8	56	8	Поточний контроль / 20 Підсумковий контроль / 30
Разом за змістові модулі 1,2		120	18	10	56	16	Поточний контроль / 36+4=40. Підсумковий контроль / 60
Види підсумкових робіт							Екзамен/ 60
Модульна контрольна робота							МКР (1) / 30 МКР (2) / 30 / 60
ІНДЗ							-
Інше							-
Разом годин / балів		120/100	34 / 0	10 / 40	76/0	16/0	Опитування / тестування/ Модульна контрольна робота 40+60=100

7. Самостійна робота

Самостійна робота здобувача реалізується для засвоєння тем, винесених на лекційні, семінарські й самостійні заняття. Час самостійної роботи становить 74/76 години і передбачає опрацювання конспекту лекцій та рекомендованої літератури. Результати самостійної підготовки перевіряються на семінарських заняттях, під час написання модульних контрольних робіт та складання екзамену. Питання, які виникають під час самостійної роботи, студент з'ясовує під час навчальних консультацій із викладачем.

IV. Політика оцінювання

Політика викладача щодо студента. Студент зобов'язаний відвідувати лекційні та семінарські заняття. В аудиторії зберігається дружня, творча, відкрита до наполегливої праці й конструктивної критики атмосфера. Усі завдання, передбачені програмою, виконуються у встановлений термін.

Політика викладача щодо поточного оцінювання. Поточний контроль якості навчання застосовується під час проведення семінарських занять. Акцент робиться на глибину знань, на ясні, конкретні, логічно і самостійно збудовані відповіді, на знання змісту рекомендованої літератури, на вміння виділити головне з викладеного матеріалу.

Поточне оцінювання здійснюється за кожен модуль в межах змістового модуля. Оцінюється здійснюється під час виступу на семінарському, чи практичному занятті та під час тестування.

Загальні критерії оцінювання:

«відмінно» – студент виявив всебічні систематичні та глибокі знання навчального матеріалу дисципліни, опрацював основну та додаткову літературу; виявив творчі здібності у розумінні, логічному, стислому та ясному трактуванні навчального матеріалу; засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни, їх значення для подальшої професійної діяльності. Допускається 1 – 2 незначних неточностей;

«добре» – студент виявив у цілому добрі знання навчального матеріалу при виконанні завдань, але припустився низки незначних помилок; опрацював основну рекомендовану літературу; показав систематичні знання із дисципліни; здатний самостійно використовувати та поповнювати знання у процесі подальшого навчання та професійної діяльності;

«задовільно» – студент виявив знання навчального матеріалу дисципліни в обсязі, необхідному для подальшого навчання та майбутньої професійної діяльності; виконав завдання, передбачені програмою; ознайомився із основною рекомендованою літературою; припустив значну кількість помилок або недоліків під час відповіді на питання (чи виконання завдань), але може усунути їх самостійно;

«незадовільно» – студент має значні прогалини в знаннях основного навчального матеріалу дисципліни; припускається принципових помилок при відповідях чи виконанні завдань.

Під час виступу або повідомлення на семінарському занятті оцінюються такі компоненти:

- презентація (графічний матеріал до виступу);
- повнота і лаконічність розкриття теми;
- якість інформації;
- самостійність та креативність;
- дотримання часового критерію доповіді (виступу).

Модульний контроль (рубіжне оцінювання)

Модульне оцінювання здійснюється в межах блоків змістових модулів, що включають відповіді на семінарських заняттях і контрольну роботу модуля (перший і другий модульний контроль). Оцінка за блок змістових модулів виставляється як

середньозважена за такими результатами:

- результати поточного оцінювання виступу на семінарському занятті;
- письмове опитування за блоками змістового модуля (перший, другий, модульний контроль);
- результати рубіжного контролю відбиваються у журналі обліку навчальних занять.

Правила стосовно зарахування пропущених занять. Студент зобов'язаний відвідувати лекційні та семінарські заняття. Усі завдання, передбачені програмою, мають бути виконані у встановлений термін. У разі вимушеної відсутності, студент зобов'язаний самостійно опрацювати тему пропущеного заняття і подати викладачеві конспект. Викладач оцінює рівень засвоєння самостійно опрацьованого матеріалу у відведений ним час (див. нижче). Отриманий бал зараховується до поточного оцінювання.

Підсумкове оцінювання. Процедура підсумкового оцінювання здійснюється згідно «Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки» https://ed.vnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/08/2022_Polozh_pro_otzin_%D0%A0%D0%B5%D0%B4_%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%9C%D0%95%D0%94.pdf

Політика щодо академічної доброчесності. Викладач і студент у навчальному процесі на взаємно дотримуються «Кодексу академічної доброчесності Волинського національного університету імені Лесі Українки», затвердженого 30 жовтня 2020 року (див. за посиланням: <https://ra.vnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/11/Kodeks-akademichnoyi-dobrochesnosti.pdf>).

Політика щодо дедлайнів та перескладання. Рубіжний контроль здійснюється після завершення лекційних та семінарських занять, передбачених змістовим модулем (Змістовий модуль 1, 2, 3). Відпрацювання пропущених семінарських здійснюється до початку наступного семінарського заняття згідно розкладу. Студенти, чия відсутність пов'язана зі станом здоров'я і підтверджена відповідним документом, відпрацьовують пропущені заняття за домовленістю із викладачем.

Час написання модульної контрольної роботи повідомляється викладачем на початку вивчення змістового модуля (Змістовий модуль 1, 2, 3).

Складання екзамену, перескладання екзамену та складання екзамену комісії відбувається під час заліково-екзаменаційної сесії за розкладом, який оприлюднюється за місяць до її початку.

V. Підсумкове оцінювання

Підсумкове оцінювання проводиться за результатами першого та другого рубіжних контролів та у формі екзамену. Екзамен є обов'язковим для студентів, які отримали менше 75 балів за результатами рубіжних контролів. Студенти, які отримали більше 75 балів, мають право скласти екзамен із метою підвищення підсумкового балу. Екзамен відбувається віч-на-віч із викладачем в аудиторії. Білети містять по три питання із списку «питань для контролю», з якими студент знайомиться на початку вивчення змістового модуля (Змістовий модуль 1 і 2).

VI. Шкала та критерії оцінювання

Оцінки			Критерії
за шкалою ECTS	за національною шкалою	за шкалою Університету	
A		90 – 100	Студент виявив всебічні, систематичні та

«Відмінно»	«Відмінно»	балів	глибокі знання навчального матеріалу дисципліни, передбаченого програмою; опрацював основну та додаткову літературу, рекомендовану програмою; проявив творчі здібності у розумінні, логічному, стислому та ясному трактуванні навчального матеріалу; засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни, їх значення для подальшої професійної діяльності.
В «Дуже добре»	«Добре»	82 – 89	Студент виявив систематичні та глибокі знання вище середнього рівня навчального матеріалу дисципліни; продемонстрував уміння легко виконувати завдання, передбачені програмою; опрацював літературу, рекомендовану програмою; засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни, їх значення для подальшої професійної діяльності.
С «Добре»		75 – 81	Студент виявив у цілому добрі знання навчального матеріалу дисципліни при виконанні передбачених програмою завдань, але припустив низку незначних помилок; опрацював основну літературу, рекомендовану програмою; показав систематичні знання з дисципліни; здатний самостійно використовувати та поповнювати знання у процесі подальшого навчання та професійної діяльності.
Д «Задовільно»	«Задовільно»	66 – 74	Студент виявив знання навчального матеріалу дисципліни в обсязі, необхідному для подальшого навчання та майбутньої професійної діяльності; виконав завдання, передбачені програмою; ознайомився з основною літературою, що зазначена у програмі; припустив значну кількість помилок або недоліків у відповідях на запитання співбесіди, тестування, при виконанні завдань тощо, які може усунути самостійно.
Е «Достатньо»		60 – 65	Студент виявив мінімальні знання основного навчального матеріалу дисципліни в обсязі, необхідному для подальшого навчання та майбутньої професійної діяльності; в основному виконував завдання, передбачені програмою; ознайомився з основною літературою, що зазначена у програмі; припустив значні помилки у відповідях на запитання співбесіди, тестування, при виконанні завдань тощо, які може усунути лише під керівництвом та за допомогою викладача.

F «Незадовільно»	«Незадовільно»	1 – 59	Студент не має знань зі значної частини навчального матеріалу; припускає принципові помилки при виконанні більшості передбачених програмою завдань; не спроможний самостійно засвоїти програмний матеріал.
-----------------------------------	-----------------------	---------------	--

Питання для підсумкового контролю

1. Еміграція та її види.
2. Періодизація української еміграції.
3. Поняття західної і східної української діаспори.
4. Структура Українського етносу та характер розміщення його частин у сучасному світі.
5. Причини та основні етапи відпливу груп українців за кордон.
6. Географія розселення закордонних українців.
7. Автохтонні українські спільноти в пострадянських державах (Білорусь, Молдова, Росія).
8. Автохтонні Українці в країнах Східної Європи (Польща, Румунія, Словаччина).
9. Переселення українців на Кубань і Поволжя.
10. Еміграція українців на Далекий Схід.
11. Внесок українців у розвиток освіти і науки Російської імперії.
12. Українська еміграція до Сибіру, Казахстану і Середньої Азії.
13. Особливості, характер та напрямки української еміграції першої хвилі на Захід.
14. Перша хвиля української еміграції до Канади.
15. Перші українські поселенці у США.
16. Українська еміграція першої хвилі до Аргентини.
17. Перша хвиля української еміграції до Бразилії.
18. Особливості української еміграції до європейських країн до початку Першої світової війни.

19. Причини, характер та соціальний склад української еміграції другої хвилі.
20. Українська політична еміграція другої хвилі до країн Центральної та Західної Європи.
21. Українська трудова еміграція до Центральної та Західної Європи у міжвоєнний період.
22. Переселенська політика СРСР щодо українців у 1920–1930 рр.
23. Особливості другої хвилі української еміграції до США.
24. Друга хвиля української еміграції до Канади.
25. Міжвоєнна еміграція українців до Аргентини.
26. Друга хвиля української еміграції до Бразилії.
27. Особливості, характер та напрямки третьої хвилі української еміграції.
28. Третя хвиля української еміграції до Європи.
29. Третя хвиля української еміграції до США та Канади.
30. Українська еміграція третьої хвилі до країн Південної Америки.
31. Українська еміграція до Австралії.
32. Міграційні переміщення українців на території СРСР
33. Особливості та характер четвертої хвилі української еміграції.
34. Україна в міграційних процесах між країнами колишнього СРСР.
35. Українська діаспора в США.
36. Українська діаспора в Канаді.
37. Українська діаспора в Росії.
38. Української діаспора у Німеччині.
39. Української діаспора у Франції.
40. Української діаспора в Англії.
41. Українська діаспора в Іспанії та Португалії.
42. Українська діаспора в Італії.
43. Українська діаспора в Румунії.
44. Українська діаспора в Словаччині.

45. Українська діаспора в Чехії.
46. Українська діаспора в Польщі.
47. Українська діаспора в Прибалтійських республіках.
48. Українська діаспора в країнах Закавказзя.
49. Українська діаспора в країнах Середньої Азії.
50. Українська діаспора у Казахстані.

VII. Рекомендована література та інтернет-ресурси

- Аза А., Попок А., Швачка О. Українці Румунії: сучасний стан та перспективи етнокультурного розвитку. Київ-Рівне., 1999.
- Антонович М. Україна в міжнародній системі захисту прав людини. К., 2000.
- Антонюк О. Українська держава і українці у світі // Трибуна. 2000. № 1–2.
- Бачинський А. Січ Задунайська. 1775–1828. Одеса, 1994.
- Бачинський Юліан. Українська імміграція в Сполучених Штатах Америки. 2-е вид. /Ред. і передмова до 2-го вид. Василя Маркуся. К., 1995.
- Білий Д. Малиновий Клин: Нариси з історії українців Кубані. К., 1994.
- Боровик М. Українсько-канадська преса та її значення для української меншини в Канаді. Мюнхен, 1977.
- Борщак І. Великий мазепинець – Григорій Орлик, генерал-поручник Людовика XV. К., 1991.
- Брук С., Кабузан В. Миграция населения в России в XVIII – начале XX века (Численность, структура, география) // История СССР. 1984. № 4.
- Бучута С. Українці Марамурецчини // Кордони єднання: проблеми міжетнічних відносин у Карпатському євро регіоні. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції “Кордони єднання”. 19–21 квітня 2001 р., Ужгород. 2001.
- Ванат І. Нариси новітньої історії українців Східної Словаччини (1918 – 1938). 2-е вид. Пряшів, 1990.
- Вапусенко О. До історії українців Британської Колумбії, Вінніпег, 1972.
- Василик М. Українські поселення в Аргентині. Мюнхен, 1982
- Васильєва А. Українська діаспора у Польщі // УІЖ. 1992. № 10 – 11. С. 54 – 62.
- Винниченко І. Українці Берестейщини, Підляшшя й Холмщини в першій половині ХХ століття. Хроніка подій, К., 1997.
- Винниченко І. Українці в державах колишнього СРСР: історико-географічний нарис. Житомир, 1992.
- Винниченко І. Українці в Санкт-Петербурзі. К., 2002.
- Енциклопедія Української Діаспори. (В 7 томах). Гол. ред.: Василь Маркусь. Т. 4. (Австралія – Азія – Африка). К., 1995.
- Етнополітика в Україні: Документи та матеріали. К., 1998.
- Етнополітичний розвиток України: досвід, проблеми, перспективи. К., 1997.
- Європейський орієнтир етнонаціональної політики України (Матеріали до першої доповіді про виконання Україною Рамкової конвенції Ради Європи про захист національних меншин) // Бюлетень Держкомнацміграції № 3'99.
- Євтух В. Б. До проблеми визначення поняття “етнічна меншина” // Етнічні меншини

- Східної та Центральної Європи: компаративний аналіз становища та перспектив розвитку. К., 1994.
- Євтух В.Б. Український етнос: структура й характер взаємодії з навколишнім середовищем // Вісник Академії Наук України. 1993. № 10.
- Євтух В.Б., Камінський Є.Є., Ковальчук О.О., Трощинський В.П. Зберігаючи українську самобутність: колективна монографія. К., 1992.
- Євтух В.Б., Ковальчук О.О. Українці в Канаді. К., 1993.
- Євтух В., Трощинський В., Попок А., Швачка О. Українська діаспора. Соціологічні та історичні студії. К., 2003.
- Зарубіжні українці // С.Ю.Лазебник (кер. авт. кол.), А.О. Лещенко, Ю.І. Макар та ін. К., 1991.
- Заставний Ф. Українська діаспора. Львів, 1991.
- Заставний Ф. Східна українська діаспора. Львів, 1992.
- Заставний Ф. Українські етнічні землі. Львів, 1993.
- Заставний Ф. Географія України: У 2-х книгах. Львів, 1994.
- Заставний Ф. Демографічні втрати України. Голодомори, війни, еміграції. Львів, 2003.
- Захист прав національних меншин в Україні. Збірник нормативно-правових актів. К., 2003.
- Історія української еміграції: Навч. посібник / Б.Д. Лановик, р. Т. Гром'як, М.В. Траф'як та ін.; За ред. Б.Д. Лановика. К., 1997.
- Історія української імміграції в Америці. Збереження культурної спадщини. Український музей. Нью-Йорк, 1984.
- Історія українських поселень в Австралії. Сідней, 1980.
- Кедрин І. Джерела до історії української преси // Альманах "Свобода". Нью-Йорк, 1993.
- Ковальнюкр. Перший український емігрант у США // Дзвін. 1990. № 10.
- Кондратович Ф. Задунайская Сечь // Киевская старина. К., 1883. Т. V. №№ 1, 2, 4.
- Кравчук П. На новій землі. Сторінки з життя, боротьби і творчої праці канадських українців. Торонто, 1957.
- Кравчук П. Українці в Канаді. К., 1981.
- Куреляк В. Українці Румунської Мараморощини. Львів: видавничий центр АНУ імені Івана Франка, 2001.
- Кушнір В. Українці за Дунаєм. Одеса., 2002.
- Лебединская Т.Н. Санки-Петербург й Украина XVIII–XX вв. Историко-биографический словарь. Под ред. Подобедона В.Й, Полутиной С.П. Санкт-Петербург., 2002.
- Леонюк В. Словник Берестейщини. Львів, 1996.
- Майборода О. Українські канадці в історичних зв'язках із землею батьків // Українська діаспора. 1992. Ч.1.
- Макар, V. (2017). Українці в Канаді: до 125-річчя поселення. Історико-політичні проблеми сучасного світу, (33-34), 13-25.
[https://mhpi.chnu.edu.ua/index.php/issues/article/view/7#:~:text=34\)%2C%2013%2D25,-.https%3A//doi.org/10.31861/mhpi2016.33%2D34.13%2D25,-%D0%A4%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B8%20%D1%86%D0%B8%D1%82%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F](https://mhpi.chnu.edu.ua/index.php/issues/article/view/7#:~:text=34)%2C%2013%2D25,-.https%3A//doi.org/10.31861/mhpi2016.33%2D34.13%2D25,-%D0%A4%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B8%20%D1%86%D0%B8%D1%82%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F)
- Макаренко А.Ф. Украинцы. Алма-Аты., 1998.
- Малицький О. Українські й тематично українські періодичні й серійні видання в Росії і в її дотеперішніх колоніях, у цьому й у ще досі нею окупованих частинах України (пробна версія). Калгарі., 2002.
- Маркусь В. Криза української діаспори? // Всесвіт. 1998. № 3.
- Маркусь В. Чому діаспора: спроба ідентифікації поняття // Українська діаспора. 1992 . Ч. 1.

- Марунчак М. Історія українців Канади. Т.1,2. Вінніпег, 1968; 1974.
- Маруняк Володимир. Українська еміграція в Німеччині і Австрії по другій світовій війні. Т.І. Роки 1945 –1951. Мюнхен, 1985.
- Марциновський А. Чи легко бути українцем в Румунії? // Голос України. 13.11; 14.11; 15.11. 2002 р.
- Москаль Г. Правовий статус закордонних українців. Науково–практичний посібник. К.: ВІК, 2004.
- Мушинка М. Українське шкільництво за межами України // Золоті ворота. К., 1993. Вип. 3.
- Наріжний С. Українська еміграція. Частина перша. Прага, 1942.
- Політична історія України. XX століття. У шести томах, Т. 5. Українці за межами УРСР (1918-1940). К., 2003.
- Попок А. Українські поселення на Далекому Сході: історико-соціологічний нарис. К., 2001.
- Попок А. Незаперечний чинник національного буття. Нові перспективи державницької взаємодії світового українства та етнічної Батьківщини // Президентський вісник. 2001. 02.11.
- Попок А. Українська освіта на Далекому Сході в XX ст. // Київська старовина. К., 2002. № 3. С. 102 – 116.
- Попок А. III Конгрес українців Росії // Вісник Держкомнацміграції України. 2002. № 2. С. 132–136.
- Попок А. Україномовна преса в Російській Федерації: реалії та перспективи // Визвольний шлях. Лондон., 2002. Кн. 8. С. 33–37.
- Попок А. Перший Всесвітній форум українців: 10-річчя від часу проведення // Вісник Держкомнацміграції України. 2002. № 3. С. 65–68.
- Попок А. Закордонне українство в сучасному світі // Історичний журнал. 2003. № 4 – 5. С. 13–23.
- Попок А., Лазебник С. Історична батьківщина-діаспора: європейський досвід взаємин К., 2003.
- Попок А. До питання про становище українців Словаччини // Вісник Держкомнацміграції України. 2003. № 1 (5).
- Попок А. Українці на Далекому Сході: організації, події, персоналії. Довідник. К., 2004.
- Попок А. Про захист прав та інтересів закордонних українців // Урядовий кур'єр. 2004. 02.09.
- Права людини: міжнародні договори Організації Об'єднаних Націй та Ради Європи. К., 2001.
- Роде наш прекрасний // Матеріали Всесвітнього форуму українців, 21–24 серпня 1992 р. Тернопіль, 1993.
- Сергійчук В. “Українізація” Росії. К., 2000.
- Сергійчук В. Етнічні межі і державний кордон України. Тернопіль, 1996.
- Сергійчук В. Українська соборність. К., 1999.
- Сергійчук В. Трагедія українців Польщі. Тернопіль, 1997.
- Тесля І., Юзик П. Українці в Канаді – їх розвиток і досягнення. Мюнхен, 1968.
- Толопко Леон. Трудові українці США. Кн. перша (1890–1924). Нью-Йорк, 1984.
- Траф'як М. Сірий Клин // Сучасність. 1993. № 12.
- Траф'як М. Українці на Зеленому Клині // Трибуна 1993. № 8–9.
- Трощинський В. Українські поселенці у Франції та Великобританії // Трибуна. 1991. № 8–9.
- Трощинський В. П., Попок А. А. Проблеми етнічного відродження східної української діаспори // Українські варіанти. 1997. №2.
- Трощинський В.П. Міжвоєнна українська еміграція в Європі як історичне і

соціально-політичне явище. К., 1994.

Трошинський В., Швачка О. Проблеми збереження етнічної ідентичності української діаспори та її взаємодії з Україною у світлі соціологічного опитування делегатів II Всесвітнього форуму українців //У співпраці та єднанні увійдемо у XXI ст. Матеріали другого Всесвітнього форуму українців 21–25 серпня 1997 р. К., 1997.

Трошинський В., Швачка О., Попок А. Еміграційний потенціал осіб українського походження та вихідців з України – жителів Республіки Казахстан. Аналітичний звіт про проведене соціологічне дослідження. К., 1998.

Трошинський В. П., Шевченко А. А. Українці в світі. К., 1999.

Українська державність кубані. К., 2000.

Українська діаспора, числа 1–10. Київ – Чикаго: Інститут соціології НАН України, Редакція Енциклопедії української діаспори при НТШ (США), 1992–1997.

Українська діаспора в Росії: стан, проблеми, перспективи. Матеріали науково-практичної конференції (22 грудня 2003 р.). К., 2004.

Українська кооперація діаспори: Історичний огляд (1930–1995). К., 1996.

Українські поселення: Довідник / за ред. Л. Мілянчи (гол, редактор) та ін. Нью-Йорк, 1980.

Українці в Австралії. Матеріали до історії поселення українців в Австралії. Мельбурн, 1966.

Українці в Аргентині. К., 1997.

Украинцы в Кыргызстане. Статьи. Исследования. Материалы. Бишкек, 2003.

Українці у Франції:

<http://www.litopys.com.ua/diaspora/frantsiya/ukrayintsi-u-frantsiyi/>

Українці у Німеччині:

<http://www.litopys.com.ua/diaspora/nimechchyna/ukrayintsi-v-nimechchyni/>

<https://core.ac.uk/download/pdf/38342052.pdf> ;

національно-культурна діяльність українців у Німеччині у 1920 – 1930 –х рр. ;

https://www.istpravda.com.ua/research/4fa90964344be/view_news/ ;

<http://www.territoryterror.org.ua/uk/history/1939-1945/third-reich/ost-arbeiters/> - Українці на

примусових роботах у роки Другої світової війни

Українці в Італії:

<https://italy.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/179-ukrajinci-v-italiji>

<http://migraciya.com.ua/news/ukrainian-abroad/ua-ukrainians-in-italy/>;

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/380_011#Text;

Українці в Польщі:

http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/migrats_Pol-fbd2a.pdf - сучасна еміграція

українців до Польщі

<https://poland.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/232-ukrajinci-u-polyshhi> - українська громада,

організації, освіта

<https://ua.korrespondent.net/world/worldabus/4287127-u-polschi-pidrakhuvaly-ofitsiino-pratsevlashtovanykh-ukraintsiv> ;

<https://spidersweb.pl/ukraina/%D1%81%D0%BA%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BA%D0%B8-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%86%D1%96%D0%B2-%D1%83-%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D1%89%D1%96/> - скільки українців в

Польщі

[http://resource.history.org.ua/cgi-](http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all)

[bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all](http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all)

[&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR](http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all)

[Obiednannia_ukraintsiv](http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all) – Об'єднання українців в Польщі

[http://resource.history.org.ua/cgi-](http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all)

[bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all](http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all)

[&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR](http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all)

[Obiednannia_ukraintsiv](http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all) – Об'єднання українців в Польщі

[http://migraciya.com.ua/news/ukrainian-abroad/ua-ukrainians-in-slovakia/](http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all) - історія і

сучасність

<http://migraciya.com.ua/news/ukrainian-abroad/ua-ukrainians-in-slovakia/> - історія українців-русинів (Пряшівщини) Словаччини, статистика.

Українці в Литві

<https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2623429-ukrainci-stali-najbilsou-inozemnou-gromadou-v-litvi.html> - чисельність 2019 р.

<http://www.litopys.com.ua/diaspora/lytva/ukrayintsi-v-lytvi/> - історія, організація, чисельність.

Українці в Латвії

<https://latvia.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/86-ukrajinci-u-latvijsykyj-respublici> - чисельність, коротка історія.

Чернова К. Еволюція форм співпраці української діаспори з Україною // Українська діаспора. Київ-Чикаго., 1995. Ч. 7. С. 5–18.

Шваб А. Еміграційна політика Польщі (1918–1939) : монографія. Луцьк : ВМА «Терен», 2014. 492 с. ISBN 978-617-7117-29-1.

Шваб А. Участь населення Волинської губернії в колонізації Сходу Російської імперії // Модернізаційні процеси на Волині в ХІХ – на початку ХХ століття : зб. наук. праць. Луцьк : Вежа-Друк, 2018. С. 222–241.

Шваб А. Національна структура еміграції населення Волинського воєводства в 1921–1939 рр. // Етнічні спільноти та конфесії на Волині : [Текст] : зб. наук. праць / упорядники й наук. ред. Ю. В. Крамар, А. Г. Шваб. – Луцьк : Вежа-Друк, 2019. 464 с. С. 143–155.

Шульга М. О. Міжнародний досвід захисту прав національних меншин // Права людини в Україні: Інформаційно-аналітичний бюлетень Українсько-Американського Бюро захисту прав людини: Випуск 21. К., 1998.

Шульга Н. Формирование политики украинского государства по отношению к диаспоре // Новые диаспоры: государственная политика по отношению к соотечественникам и национальным меньшинствам в Венгрии, Украине и России. М., 2002. С. 200 – 209.

Щербина Ф. История Кубанского казачьего войска. Екатеринодар, 1910. Т. I., 1913. Т. II.

Щербина Ф. Колонизация Кубанской области // Киевская старина. К., 1883. Т. VII. № 12.

Якименко М. Переселення селян з України на Далекий Схід в епоху ринкових реформ кінця ХІХ – початку ХХ ст. Полтава, 2003.